

AVRUPA'DA SİYASAL İKTİDAR DÜŞÜNÇESİNDE MEŞRUIYET SORUNUNA YÖNELİK ÇÖZÜM ÇABALARI: İNGİLTERE VE "MAGNA CARTA" ÖRNEĞİ

Solution Attempts Against The Legitimacy Problem In The Thought Of Political Power In Europe: The Example Of The England And "Magna Carta"

Doç.Dr. Fikret ÇELİK¹

Arş.Gör. Ayman KARA²

Reference: Çelik, F. & Kara, A. (2020). "Avrupa'da Siyasal İktidar Düşüncesinde Meşruiyet Sorununa Yönelik Çözüm Çabaları: İngiltere Ve "Magna Carta" Örneği", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, Vol:6, Issue:24; pp:820-831

ÖZET

Avrupa'da siyasal olarak feodal yapılanmalardan merkezi devletlere doğru yaşanan dönüşümün anlaşılmasında, siyasal iktidarların "meşruiyet" noktasında kendilerini toplumlara kabul ettirebilmeleri adına yapmış oldukları girişimler siyasal düşünceler tarihi için oldukça önemlidir. Bu çerçevede siyasal iktidarı elinde bulunduran güçlerin, istikrarlı ve kabul edilebilir düzen arayışları için önce Kilise ve aristokratlar ile daha sonra da toplumun belli kesimlerine meşruiyetlerini kabul ettirmeleri gerekmiştir. Bu anlamda Avrupa düzleminde siyasal iktidarının meşruiyet sorununu çözme noktasında ilk olarak İngiltere özelinde büyük bir çaba içine girildiği görülmüştür. Bu anlamda tam adıyla "Magna Carta Libertatum" olarak bilinen metinde, İngiliz kralının siyasal meşruiyetini sağlamlaştırabilmek için öncelikle aristokratlar karşısında haklarını belli boyutlarda kısıtladığı tarihi bir vakadır. Bu metin, aynı zamanda günümüzdeki anayasal düzene ulaşılabilirliği noktasında da önemli bir vesika olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılarak, Avrupa'da siyasal iktidar düşüncesinde meşruiyet sorununun çözülmesine yönelik bir örnek olay olarak İngiltere'de Magna Carta'nın ortaya çıktığı siyasal ve toplumsal iklim ile bu metnin İngiltere özelindeki önemi ayrıntılı bir şekilde siyasal düşünceler ile siyasal ve toplumsal tarih çerçevesinde tartışılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın sınırlılıkları, mekânsal olarak İngiltere ve Magna Carta'nın bir metin olarak bu ülke üzerinde idari, siyasal, toplumsal ve hukuki etkilerinin açıklanması şeklinde bir çerçeveye sağlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Magna Carta, siyasal iktidar, meşruiyet, otorite, İngiltere.

ABSTRACT

The attempts of political powers to impose themselves on their societies at the point of "legitimacy" are very important for the history of political thoughts to understand the transformation from the feudal structures to the central states in Europe. In this context, the powers that hold political power had to impose their legitimacy firstly on the Church and the aristocrats and then on certain segments of the society for seeking a stable and acceptable order. In this sense, it is observed that the first great effort was made especially in England to solve the problem of legitimacy of the political power in Europe. In this sense, the text known as "Magna Carta Libertatum" is a historical event that the British King restricted his rights in the presence of aristocrats to a certain extent in order to consolidate his political legitimacy. This text is also accepted as an important document to achieve today's constitutional order. This study discusses in detail the political and social climate in which Magna Carta emerged in England for solving the problem of legitimacy and the importance of this text in special to the England in the thought of political power in Europe, using the method of content analysis as a case study, within the framework of political thoughts and political and social history. The limitations of the study are tried to be provided with a framework such as explaining the administrative, political, social, and legal effects of the England and Magna Carta on this country as a spatial text.

Key words: Magna Carta, political power, legitimacy, authority, England.

1. GİRİŞ

Özgürlük ile iktidar arasındaki ilişki, siyaset bilimi çerçevesinde modern dönemde en çok cevabı aranan sorular arasındadır. Bu bağlamda insan ilişkileri noktasında öncelikle ele alınmaya çalışılan iktidar, "bir insan ancak amaçlarına, arzularına vb. erişmesine izin veren araçlara veya yollara sahip" olduğu takdirde gündeme gelebilen bir olgudur. Siyasal anlamda iktidarı ise siyaset teorisyenlerinin "başkaları üzerinde güç sahibi olmak, onları kontrol etme becerisi" üzerinden ve zaman zaman da "otorite" boyutunda ele aldıkları görülmüştür (Gaus, 2016: 189-191). Bu konuya ilişkin tartışmalar ise eski Yunan'a kadar götürülmektedir. Eski Yunan'daki bazı okullar (özellikle

¹ Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Eskişehir/Türkiye

 0000-0002-4510-6912

² Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kırıkkale/Türkiye

 0000-0002-7493-0150

Sofistler), otoriteyi yine “iktidar” olgusu üzerinden değerlendirerek onu siyaset teorisi tartışmalarında “doğal” olanın dışında ele almıştır. Onlara göre olgu, “insanların anlaşmasından doğmuştur, hiçbir evrensel adalet kavramının işareti değildir. (Ancak otoritenin) Misyonu son derece basittir ve (insanların) bireyselliklerini huzur içinde bir arada yaşamalarını amaçlar” şeklinde betimlenmiştir (Portier, 2003: 639-640). Bu anlayış, bizi siyasal iktidarın kullanılması noktasında “meşruiyetin” insanların “özneliği” çerçevesinde ortaya çıktığını varsaymaya götürürken, iktidarın üzerinde kullanıldığı insanların da “özgürlük” ve “güvenlik” durumunun buna bağlı olduğu gibi bir sonucu da vermesi noktasında önemli bir çıkarımı doğurmaktadır.

Siyasal anlamda iktidarın özgürlükle birlikte otoritenin bir uygulama alanı olarak dile getirilmesi de önemli bir tartışma alanıdır. Bu çerçevede siyasal iktidarla ilgili olarak, “siyasetin gerçekte iktidar demektir; yani hangi yolla olursa olsun, arzulanan bir neticeye ulaşabilme kapasitesi” gibi tanımlara da gidilebilmektedir. Ancak siyasal iktidarı teorik ve tarihsel bir çerçeveye oturtmak istenirse de “ideolojik endoktrinasyon (doktrin aşılama) veya psikolojik kontrol olarak ifadesini bulan” bir faaliyet olarak otoritenin yürütülmesi noktasındaki koşullarının ayrıntılı olarak verildiği bir kuramsal çerçeveye oturtulabilmektedir (Heywood, 2006: 12-13). Bu açıdan bakıldığında Batı siyasal düşünceler tarihinde özgürlük ile otorite arasında nasıl bir “uzlaşım” sağlanmaya çalışıldığı önemli bir sorun alanı olarak görülmektedir.

Bu uzlaşımın anlaşılabilmesinde ve siyasal iktidarın yukarıda verilen şekilleri üzerinden teorik kapsamının ortaya çıkarılmasında Avrupa’da Ortaçağ ile başlayan ve günümüze kadar gelen süreçte “akıl” boyutu üzerinden Rönesans, Reform, Aydınlanma dönemlerinde yaşanan gelişmeler oldukça önemlidir. Özellikle bazı tarihsel olayların bu noktada “kırılma” olarak kabul edilebilecek gelişmelere zemin hazırladığı söylenebilir. Bu süreçte siyasal iktidar sahiplerinin temel problemleri, yönetimleri altındaki toplumlar ve toplumsal gruplar üzerindeki “meşruiyetlerini” sağlamak için siyasal ve yasal temellendirme argümanları bulmaları olmuştur. Bu siyasal iktidar sahiplerinin geleneksel ve kutsal olarak addettikleri birçok haktan vazgeçmeleri neticesinde toplumsal grupların belli alanlarda haklar kazanmaları söz konusu olmuştur. Bu durum somut gelişmelerle mümkün iken, aynı zamanda da modern siyaset teorisinin temellendirilmesinde önemli yer tutmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Avrupa’da en erken tarihte ve en kapsamlı şekilde bir meşruiyet arayışının İngiltere’de yaşandığı görülmüştür. 1215 yılında tarafları İngiltere kralı John (Yurtsuz), Kilise ve aristokratlar olan, temel olarak kralın Kilise ile aristokratlar üzerindeki iktidarını belli ölçülerde sınırlayan “Magna Carta Libertatum” önemli bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu metin sonuçları itibarıyla İngiltere özelinde siyasal iktidarın karşısında sadece Kilise ve aristokrasiyi güçlendirmemiş, aynı zamanda diğer toplumsal tabakaların da (köylüler, tüccarlar vs. gibi) belli haklar kazanmasında bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Çünkü sadece Avrupa düzlemi ele alındığında dahi metin (çalışmanın bundan sonraki kısımlarında ayrıntılı olarak verilmeye çalışılacak), kentli hakları, tüccarların hakları, kiracı hakları ve kralın memurlarının denetlenebilme hakları gibi oldukça geniş konularda kral karşısında toplumsal gruplara “güvenceler” tanıyarak bir ‘ilk’ olmuştur. Bu durum modern demokratik değerlerin önce Avrupa, daha sonra da dünya düzleminde “insan hakları” ve “anayasacılık hareketleri” üzerinden ele alınabilmesi için önemli bir esin kaynağı olmuştur (Ağaoğulları, 2011: 256). Ayrıca İngiltere kralının da günümüze kadar siyasal iktidarını kaybetmeden sürdürülebilmesinde, “meşruiyeti” için önemli bir argüman olarak da Magna Carta resmi bir kabul olarak karşımızda durmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle dönemin İngiliz kralın siyasal iktidarını meşrulaştırma noktasında niçin diğer toplumsal kesimlerle Magna Carta gibi bir anlaşmaya gitme zorunluluğu hissettiğine yönelik bir analiz yapılmaya çalışılacaktır. Ardından anlaşmanın yapıldığı dönem ve imzalanması sonrasında İngiltere’nin “siyasal ve toplumsal iklimi” ele alınacaktır. Daha sonra ise Magna Carta’nın bir anlaşma olarak, İngiltere’de siyasal iktidarın istikrarlı bir şekilde toplum üzerinde hükmetme gücünü kullanırken onu nasıl daha fazla meşru hale getirdiğinin ve bunun Kıta Avrupası düzlemindeki etkileri ele alınmaya çalışılacaktır. Çalışma bir sonuç bölümüyle nihayetlenilecektir.

Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma doğrudan ve dolaylı olarak Magna Carta ile ilgili eserlere odaklanılarak, anlaşmanın doğrudan İngiltere dolaylı olarak da Avrupa üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi noktasında yazılmaya çalışılmıştır. Çalışma, genel çerçevede mekânsal olarak İngiltere’de yaşanan gelişmeleri ve Magna Carta’da anlaşmaya konu olan olguların siyasal düşünceler ile siyasal ve toplumsal tarih üzerinden okunmasıyla ele alınan analizleri içermektedir.

2. “MAGNA CARTA”NIN İLANI VE BU DÖNEMDE İNGİLTERE’DEKİ SİYASAL VE TOPLUMSAL İKLİM

Magna Carta’nın İngiltere’de meşruiyet tartışmalarındaki yerini anlayabilmek ve bu tartışmalar içerisinde onu konumlandırabilmek için İngiltere siyasal iktidar geleneğinin kökenlerine inilmesi gerekmektedir. İngiltere siyasal iktidar geleneğinin kökeni Anglosakson gelenekler üzerinde şekillenmiştir. Dolayısıyla Magna Carta da Anglosakson siyasal gelenek içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Batı Roma İmparatorluğu’nun egemenliğinde bulunan İngiltere adası 5. yüzyılın ortalarında bu egemenlikten kurtulmuş, ancak adada siyasal birlik oluşmamıştır. 11. yüzyılın başlarına kadar küçük senyörlüklerin ve krallıkların hakim olduğu parçalı bir feodal yapı yürürlükte bulunmaktadır (Göze, 2009: 453).

5. yüzyıldan itibaren Anglo ve Sakson isimli topluluklar İngiltere’ye gelerek burayı ele geçirmişler, yönetim tabakalarında yer alarak toprak mülkiyeti konusunda yasalar hazırlayıp kurumsallaşmayı başlatmışlardır (Black, 2015: 33-42). Roma’nın yıkılmasıyla İngiltere’de ortaya çıkan hukuk boşluğunu Anglosaksonlar güçlü bir hukuk sistemiyle doldurmuşlar, aynı zamanda da İngiltere’de feodal sistemi kurmuşlardır (Batchelor, 2018: 40). Ayrıca İngiltere’de ileride ortaya çıkacak güçlü parlamento geleneğinin temellerini de bu dönemde aramak gerekir. Anglosakson feodal baronlar adeta kraliyet otoritesinin ortakları gibi davranmışlar, kraliyet otoritesiyle gerginliğe girmeyip uyum içerisinde hareket ederek devletin temellerini atmışlardır (Wood, 2013: 184-185). Anglosakson dünyadaki feodal baronlar ile Kralların ilişkilerindeki bu karşılıklı denge üzerinden yönetimde meşruiyet sağlanmıştır. Bu dengenin bozulması ile meşruiyet krizleri çıkacak ve bu krizin çözümünde de Magna Carta temel rolü oynayacaktır.

1066 yılında İngiltere Normandiya Kralı William tarafından fethedilmiştir. Kral William Anglosakson monarşi geleneğini kendisine uyarlayarak devam ettirmiştir. Hanedan ve yönetici kesim bazında kendisini ve adamlarını ikame etmiş, toprakları feodal yapıya uygun olarak adamlarına dağıtmış ve kendisine de en büyük payı ayırmıştır (Lesaffer, 2009: 209). Normanlar ilk etapta kendi feodal kurallarını dayatmışlarsa da zamanla kendi güçlü monarşi geleneklerini Anglosaksonların denge üzerine kurulu feodal gelenekleri ile uyumlulaştırmaya çalışma yoluna gitmişlerdir (Greenberg, 2010: 276).

William’ın oğlu I. Henry’nin meşru bir erkek çocuğu olmayınca tahtı kızı Matilda’ya bıraktı. I. Henry kendi sağlığında yerine bırakabileceği bir erkek torunu olduğunu görmek için kızını Angevin Kontu’nun oğlu ile evlendirdi. Böylece Norman Hanedanlığı Angevin Hanedanlığı ile birleşmiş oldu. Angevin Hanedanı İngiltere tarihinde yüzyıllarca iktidarı elinde tutacak olan Lancaster ve York Hanedanları’nın içinden çıkacağı hanedandır. 1133 yılında bu evlilikten II. Henry doğdu. Ancak 1135’te I. Henry’nin ölümüyle, kızı Matilda’yı desteklemeye söz vermiş olan baronların çoğu Matilda’nın kuzeni Stephen’ı taht için destekledi. Böylece Matilda ile Stephen arasında baronların taraf olduğu bir iç savaş patlak verdi. Bu savaşın galibi olan Matilda 1154’te oğlu II. Henry’ye tahtı devretti (Morris, 2015: 30-31).

II. Henry’nin Angevin Kralı olmasıyla birlikte imparatorluğun sınırları Angevin Hanedanı’nın sahip olduğu topraklar ile birleşmiş, bu sayede Kral mali açıdan kendine yeterli hale gelmiş, hızlı ve kararlı bir şekilde bağımsız olarak hareket edebilmeye başlamıştır (Barratt, 2004: 84). II. Henry egemenliğin nihai olarak kendisinden kaynaklandığı anlayışında olup baskıcı bir yönetimi benimsemiş, kendisine meydan okuma cesaretini gösteren az sayıdaki İngiliz baronunun gücünü kırarak Kraliyet otoritesini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Kendisinden önce annesi Matilda’yla iç

savaşa giren Kral Stephen yönetimi altında yapılan tüm arazi bağışlarını ve uygulamaları iptal ederek kendisi uygun gördüğü bağışları yeniden yapmış, böylece kendi kontrolünü artırmış ve kendi otoritesine karşı çıkanları cezalandırmıştır. Angevin Hanedanı ile Norman Hanedanı'nın şahsında birleştiği II. Henry ile birlikte monarşinin gücü zirveye ulaşmıştır. Bu sebeple Magna Carta'nın hedef aldığı monarşi yönetiminin sınırlanması gayesi II. Henry dönemi ile birlikte başlamıştır (Jones, 2014: 12).

II. Henry'ye karşı baronların karşı çıkmaya başlamaları onun Krallığa bağlı bir bürokratik yapı kurmaya çalışarak otoritesini güçlendirmeye çalışması ile de bağlantılıdır. II. Henry'nin Krallığı bürokratikleştirme çabaları oğulları Richard ve John dönemlerinde de devam etmiştir. II. Henry ve oğullarının bu çabaları Fransa ile süregelen savaflara kaynak bulmak için baronlara olan bağımlılıktan kurtulma çabasıydı. Böylece baronlardan bağımsız olarak farklı gelir kaynakları elde edebiliyorlardı. Ancak, baronlardan topladıkları vergiler de Kraliyet için önemli bir gelir kaynağı olmaya devam etmiştir. Richard döneminde baronlardan istenilen meblağlar artırılmış, Kral John zamanında ise bu vergiler, baronlara danışılmadan daha da artırılmaya devam etmiştir. (Turner, 2003: 10-17).

Kral John döneminin başında İngiltere Kıta Avrupası merkezli bir imparatorluktur. Kral John dönemine kadar güçlü bir şekilde gelmiş olan imparatorluk, John döneminde topraklarından Kıta Avrupası'nda bulunan önemli bir kısmını kaybetmiştir. Fransa tarafından ele geçirilen toprakları geri almak için planlar yapan Kral John, daha çok vergi talep edince kendisine askeri ve mali olarak destek verecek olan baronlarının desteklerini yitirmeye başlamıştır (Merriman, 2020: 55). Üstelik Kral John bu dönemde Papa ile de çatışmalı bir konumda bulunmaktadır. Papalık tarafından atanan başpiskopos adayı Kral John tarafından kabul edilmemiştir (Gemmill, 2016: 4). Bunun üzerine Papa III. Innocentus İngiltere'ye bir kilise kapatma cezası vermiş, John ise bu karara kiliseleri kapatıp kilise mülk ve arazilerini kamulaştırarak yanıt vermiştir. Böylece Fransa ile yapılacak savaş için mali kaynağı bulmuş, ancak Papa bu hamleye John'u aforoz ederek karşılık verince kendisine destek vermek istemeyen baronlarının gözünde John'un dinsel meşruiyeti de kaybolmuştur. (Batchelor, 2018: 244). Bundan dolayı Kral John Papa'dan özür dileyerek ona haraç ödemeyi kabul etmiştir. Ancak bu da Kral'ın dinsel meşruiyetini geri kazandırmakla birlikte baronlarının gözünde zayıf bir kral imajı oluşturarak John'un itibarını sarsmıştır (Danziger-Gillingham, 2003: 118).

Kral John'un itibarını sarsan ve baronların isyanına sebep olan son olay ise 1214 yılında Fransa ile yapılan bir savaşta İngiltere'nin büyük bir yenilgiye uğraması ve Fransa'ya tazminat ödemek zorunda kalmasıdır (Lesaffer, 2009: 210). II. Henry ve Richard dönemlerinde askeri açıdan gelen başarılar sayesinde engellenen baronların isyanı Kral John döneminde patlak vermiştir. Baronlar Kral John'a müdahale etmesi ve İngiltere'yi işgal etmesi için Fransa Prensi Philip ile anlaşmışlar, böylece dış destekli bir iç savaş meydana gelmiştir. Savaşın sonucunda John isyan eden baronlarına karşı Magna Carta'yı kabul etmek zorunda kalmıştır (Lyon, 2003: 40).

Magna Carta Kral'ın gücünü sınırlaması, onun gücünün hukuk sınırları içerisinde kalmasını sağlaması bakımından önemlidir. Hukukun üstünlüğü, iktidarın sınırlandırılması gibi sonradan İngiliz hukukunun temellerini oluşturacak esasların kökeni Magna Carta'da aranmalıdır. Bu sınırlamalardan en önemlisi de Magna Carta'da belirtildiği üzere yirmi beş üyeden oluşan bir baronlar konseyi kurulması fikriydi ve bu da Kral John tarafından kabul edilmiştir. Bu konsey Kral John tarafından kabul edilmiş olsa da onun zamanında uygulamaya geçirilmemiştir. Ancak bunu kabul etmesi dahi John'un itibarına büyük bir darbe vurmuştur. Baronlar konseyi düşüncesi parlamentonun da temeli olarak kabul edilmektedir (Starkey, 2015: 52-55).

Baronlardan 25'inin "guardians of the charter" olarak ilan edilmiş olması oldukça önemlidir. Baronlar konseyi, kralın verdiği sözlerin gereğine uygun hareket edip etmediğini kontrol edecektir. Eğer kralın verdiği sözlere uygun davranmadığı tespit edilirse, baronlar ve halkın krala karşı isyan etme hakkı doğacaktı. Bu belge ile kralın yetkileri sadece kilise tarafından değil, aynı zamanda

siyasi sistemin ve şartların ortaya çıkardığı güçlerce de sınırlandırılması mümkün olacaktı (Akıncı, 2012: 67).

Kral John'un 1216'da ani ölümünün ardından oğlu III. Henry henüz dokuz yaşında iken tahta çıktı. Kral naipleri onun adına isyancı baronlarla anlaşarak iç savaşı bitirmek için Magna Carta'yı onayladılar. Magna Carta'nın bu versiyonu baronlar ile Kral arasında bir uzlaşma olup Kral III. Henry'nin babası gibi sınırsız yetkilere sahip olmayacağını kabul edildiği bir belgeydi (Weiler, 2007: 12). 1217 yılında ülkede barışı pekiştirmek amacıyla Magna Carta yeniden onaylandı ve III. Henry 1225 yılında Magna Carta'yı tekrar yayınladı (Baker, 2017: 6). Magna Carta'nın yeniden yayınlanmış versiyonlarında baronlar konseyinin oluşturulmasını sağlayan maddeye yer verilmedi (Lyon, 2003: 53).

Kral John Magna Carta'da kabul ettiği konsey fikrini uygulamamış, Magna Carta'nın John'dan sonra kabul edilmiş versiyonlarında baronlar konseyi maddeleri çıkarılmış olsa da konsey fikrini ihtiva eden 1215 maddeleri sonraki dönemlerde parlamentonun gelişimi için ilk adım niteliğinde olacaktır. Bunun ilk tezahürü Kral John'un oğlu III. Henry döneminde görülmüştür. Fransa kökenli bir soylu olup sonradan Kral ile arası açılan Simon de Monfort isimli bir baron, baronlar konseyi fikrini tekrar ortaya atarak Magna Carta'nın özünde yer alan bu fikri uygulamaya geçirmek için baronlar arasında taraftar toplamaya başladı. Bu çabalar sonucunda bir baronlar konseyi ve bu konseyi denetleyecek, yılda üç kez toplanacak ve adına parlamento denilecek toplantılar yapılması kararlaştırıldı. III. Henry bu kararlar adeta göstermelik bir kral haline geliyordu (Batchelor, 2018: 247-250). Bu karar üzerine Kral ile baronlar karşı karşıya geldi ve bir iç savaş yaşandı. İç savaş neticesinde III. Henry esir düştü. Bu olayın ertesindeki bir yıl boyunca ülke parlamento tarafından yönetildi. III. Henry'nin oğlu I. Edward baronlarla girdiği bir savaşta babasını kurtardı ve Simon de Monfort öldürüldü (Black, 2015: 58).

I. Edward kendi saltanatı döneminde Fransa'ya karşı bir savaş girişiminde bulunmak için ihtiyaç duyduğu mali kaynakları sağlayabilmek umuduyla parlamento benzeri bir yapıyı toplantıya davet etti. Bu yapı içerisinde din adamları, baronlar ve büyük şehirlerin temsilcileri bulunuyordu. Daha sonraki dönemlerde ise Yüzyıl Savaşları'nın etkisiyle ihtiyaç duyulan mali kaynaklar monarşinin elini parlamento karşısında zayıflatacak, böylece parlamentonun konumu güçlenecektir (Merriman, 2020: 55). Monarşi kaybettiği gücü belli bir oranda tekrar kazansa da parlamento deneyimi III. Henry döneminde fiilen yaşanmıştı ve bu da artık İngiltere'de monarşinin tek güç olarak kabul edilmesini imkânsız kılacaktı. Magna Carta'nın açtığı parlamento yolu fiilen hayata geçirilmiş, İngiltere'deki meşruiyet kriterleri arasına Anglosakson geleneklerdeki temellere uygun olarak parlamento düşüncesi böylece yerleşmeye başlamıştır.

3. İNGİLTERE'DE "MAGNA CARTA" ÜZERİNDEN SİYASAL İKTİDARIN MEŞRUIYETİNE İLİŞKİN TARTIŞMALAR VE KITA AVRUPASINA ETKİLERİ

1066 yılında İngiltere'nin Normanlar tarafından ele geçirilmesiyle Norman monarşi gelenekleri ile Anglosakson feodal gelenekler karşı karşıya gelmiştir. Magna Carta'ya götüren süreç bu iki geleneğin meşruiyet anlayışlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Anglosakson geleneklerde yönetilenlerin rızası esasına dayalı olarak kurulmuş olan şuralar aracılığıyla yönetimin sağlanması ve gücün tek elde toplanmaması gözetilirken monarşi geleneğinin güçlü olduğu Normanların İngiltere'yi ele geçirmesinden sonra güç dengesi monarşinin lehine değişmiştir. Bundan dolayı İngiltere'de monarşi karşıtı kesimler Magna Carta'ya büyük önem verirler ve onu Normanlar ile kesintiye uğrayan Anglosakson yönetim geleneğini tekrar başlatan ve devam ettiren bir belge olarak kabul ederler (Gray, 2003: 15). Norman fethinden önceki Anglosakson İngiltere'nin bireysel özgürlük, siyasal katılım ve özel mülkiyet haklarını garanti eden bir anayasaya sahip olduğunu iddia edenler bulunmaktadır. Bu anayasa Anglosakson Kral Aziz Edward (1042-1066)'ın yasalarıdır. Normanlar İngiltere'yi fethettiklerinde William bu yasalarla yönetme sözü vermiştir (Drew, 2004: 38). Malden'e göre de, Magna Carta Fatih William'ın kurucusu olduğu düzene bir dönüştür (Malden, 1917: 17). Ancak Sheldon'a göre bu İngiliz tarihi üzerinde yapılmış bir çarpıtmadır. 16.

yüzyıldan sonra Edward Coke ve William Blackstone gibi parlamento yanlısı siyaset adamları tarafından İngiliz monarşisini zayıflatmak ve siyasi gücü parlamentoya aktarmak için bu eski anayasa söylemi icat edilmiş ve Magna Carta da eski anayasaya geri dönüş başlangıcı olarak yorumlanmıştır (Sheldon, 2001: 12). Nitekim Lyon'a göre Normanlar'dan önceki İngiltere'deki özgür yapının Normanlar ile birlikte tamamen esarete indirildiğini varsaymak yanlıştır. Feodal sistem Normanlar ile birlikte oluşturulmamış, Anglosakson süreklilik devam etmiştir (Lyon, 2003: 19-22). Görüldüğü üzere İngiltere'de Norman fethi ile birlikte siyasal yapının şekillenmesinde, Norman fethinin Anglosakson sosyal ve siyasal yapıyı kesintiye uğrattığı ve Norman fethinin Anglosakson sosyal ve siyasal yapıya dokunmayarak onu devam ettirdiği şeklinde iki görüş bulunmaktadır. Bu tartışmanın önemi Anglosakson ve Norman gelenekler arasındaki kaynaşma ve sürtüşmelerden ortaya çıkan meşruiyet krizinden Magna Carta'nın doğmuş olması düşüncesidir.

İngiltere Krallığı'nın meşruiyeti dinsel öğelere dayanmakla birlikte Roma'daki kraliyet otoritesi düşüncesi de meşruiyet altyapısını güçlendirici bir unsur olarak var olmaya devam etmiştir. Ancak diğer yandan feodal meşruiyet bağları kraliyet otoritesini güçlendirici unsurlara karşı dengeleyici rol oynamaktadır. Dinsel ve geleneksel monarşinin meşruiyeti ile feodal meşruiyet unsurları arasında ortaya çıkacak olan kriz Magna Carta ile çözülecek ve Magna Carta dinsel ve geleneksel meşruiyeti sınırlandıran bir konumda bulunacaktır (Prestwich, 2005: 28-32).

İngiltere'nin 1066'da fethedilmesinden Magna Carta'ya kadar olan süreç merkezi Norman otoritesi ile Anglosakson feodal yönetim geleneğinin İngiliz monarşisini ortaya çıkarması bakımından büyük önem arz eder. Fetihden sonraki dönemde Norman kralları hiçbir baronun meydan okuyamayacağı kadar güçlenmişlerdi. Fetihden kaynaklı olarak Kral tüm toprakların sahibi olmuş, tüm topraklara dilediği gibi müdahale edebiliyordu. Dolayısıyla Kral Magna Carta'ya kadar, giderek yalnızca Tanrı'ya karşı sorumlu olan bir despot görüntüsü çizmeye başlamıştı. Dolayısıyla bu despotluk eğilimi Kral John'un otoritesinin çeşitli sebeplerle zayıflaması üzerine Kral'ın iktidarını sınırlamak isteyen baronları harekete geçirdi. Church'e göre İngiltere'de Normanların sınırsız iktidarı döneminde Anglosakson geleneğin Kral'a galip gelerek monarşiyi sınırlamasıyla İngiliz anayasal monarşisi şekillendi. Bunun başlangıcı da Magna Carta ile olmuştur (Church, 2015: 27-28).

Magna Carta Avrupa devletlerinin ana hatlarının ortaya çıkmaya başladığı, ortaçağın başlarında çeşitli meşruiyet problemleri doğuran güvensizlik ve yıkım ortamının bir ürünüdür. Hükümet kurumlarının özgürlüklerden ödün vermeden büyümelerine izin vererek denklemleri çözmeye çalışır (Drew, 2004: XXIII). Dolayısıyla Magna Carta özgürlükler ile egemenlik arasındaki dengeyi meşruiyet zemininde kurma çabasıdır.

Özgürlükler ile egemenlik arasındaki bu gerilimin temelinde büyük oranda ekonomik etmenler bulunmaktadır. İngiltere o dönemde izole bir ülke olmayıp şimdiki İngiltere toprakları ile birlikte Fransa'nın kuzeyindeki Normandiya'dan güneydeki Aquitaine'ye kadar uzanan topraklara sahipti. Dolayısıyla Krallar barış, güven ve tarafsız bir yargı sunma görevini bu geniş topraklarda yerine getirmeye çalışıyor, aynı zamanda Fransa'daki topraklarını koruyabilmek için de baronlardan taleplerini ve topladıkları vergileri artırıyorlardı (Drew, 2004: XXIV). İngiliz baronları ise Fransa topraklarında çarpışan bir ordu için hizmet etmeye gönülsüzdüler. Askeri anlamda hizmet etmek istemeyen baronlar Kral'ın tuttuğu paralı askerler için vergi vermeyi de reddettiler. Böylece Kral ve İngiliz baronları arasında bir çatışma ve Magna Carta'nın imzalanmasına gidecek olan meşruiyet krizi süreci başlamış oldu (Prestwich, 1990: 97-98). Baronlar ile Kral arasındaki meşruiyet krizinin Magna Carta'ya dayanan çözümü vaatlerini yerine getirmeyen Kral'a karşı meşru isyan hakkını elde etmekte. Kral'ın vaatlerini yerine getirip getirmediğini denetleme yetkisi de yirmi beş baronluk bir konsey kurulması ile olacaktı. Böylece İngiltere'de parlamentonun ortaya çıkmasında Magna Carta ile ilk adım atılmıştır. Firsher'e göre Magna Carta Kraliyet kontrolünü bir grup baronun kontrolüyle değiştirme girişimidir (Drew, 2004: 49-50). Danziger ve Gillingham'a göre bu durum Kral'ın fiilen tahttan indirilmesi anlamına gelmekte ve Kral'ın egemenliğini yok etmektedir. Dolayısıyla Kral'ın meşru egemenlik hakkının gaspı niteliğinde olduğu için gayrimeşru bir girişim

olup Magna Carta da bir egemenlik gaspı olarak görülmektedir (Danziger- Gillingham, 2003: 181-182).

Bu süreçte baronlar konseyinin egemenlik gaspı olarak görülmesindeki etkenler Kral John'un tahta çıkarken üç farklı meşruiyet kaynağına dayanmasıdır: kalıtsal hak, ilahi hak ve yönetilenlerin rızası. Yönetilenlerin rızasının varlığını gösteren somut olay ise, Kral John taç giyme töreninde toplanan kalabalığa kendisinin yönetimini isteyip istemediklerini sorduğunda kalabalıktan yönetime rıza sesleri yükselmiştir. Dolayısıyla üç cihetle meşru kabul edilen Kral'a karşı isyan eden baronların bu girişimi bazı yazarlarca gasp olarak kabul edilmektedir. Üstelik bu üç meşruiyet dayanağı Magna Carta'ya da yansıtılmış, dolayısıyla baronlar tarafından da kabul edilmiştir (Carpenter, 2014: 174). Ancak tüm bu meşruiyet dayanaklarına rağmen Kral John Magna Carta'yı reddettiğinde baronların gözündeki meşruiyetini kaybetti ve baronlar Fransız Prensi'ne tahtı sundular. Önce baronlar tarafından gasp edilmek istenen Kral'ın otoritesi daha sonra yabancı bir hükümdara sunularak gasp edilmeye çalışıldı. Üstelik Fransız Prensi'nin İngiltere üzerinde dinsel ya da kalıtsal bir hakkı da bulunmamaktaydı. Bu bakımdan Starkey'e göre, Magna Carta kralı bir belgedir ve kralı bir dünyayı başlatması amaçlanmıştır. Ancak dönemin şartları gereği kukla bir kral gerektiğinden Fransız Prensi tahta davet edilmiştir. Baronlar tarafından kralı bir hükümetin meşru görüldüğü bir durum olduğunun işareti olarak, Magna Carta'yı Kral'ın üstüne çıkararak Kral'a bağlılık yemininin yerine Magna Carta maddelerine bağlılık yemini ihdas etmeleri gösterilebilir (Starkey, 2015: 69-71).

Magna Carta sonraki dönemlerde daha da önem kazanarak adeta anayasal bir efsane haline dönüşmüştür. Ancak imzalandığı dönem itibariyle Magna Carta Kral'a karşı dile getirilen kısa vadeli şikayetlerin ürünü olup yeni ve radikal bir ilkeler bütünü değildir. Eskiden beri hali hazırda var olduğuna inanılan geleneklerin Kral'a karşı yeniden ifade edilmesi ve kabul ettirilmesi çabasıdır (Lyon, 2003: XLII). Hudson'a göre Magna Carta, Kral'ın adaleti bir lütuf olarak görmesi ve onu tam olarak sağlayamaması sonucunda kendisine muhalif kesimler oluşturması sonucunda hukuk ve adaletle ilgili şikayetlere bir çözüm sağlama çabasıdır ve dolayısıyla yine dönemin şartları ile ilgilidir (Hudson, 2018: 195-196) Turner, Magna Carta'yı dönemin baronlarının siyasi sorunlara karşı pratik bir çözüm olarak geliştirdiklerini ileri sürer ve Magna Carta'nın asıl amacının Kral'a karşı yasal bir yükümlülükler beyanı olmadığını söyler. Hatta Magna Carta'yı Kral'dan "*gasp edilmiş*" bir belge olarak görür. Kral'ın bu belgeyi dönemin koşulları altında mecbur kalarak imzaladığı için onu gasp olarak tabir eder, dolayısıyla meşru bir belge olarak görmez. Magna Carta'nın önemini abartıldığını, İngiliz anayasasının temel taşı olarak görülen bir efsane olarak lanse edildiğini söyler. Turner bunu anlatırken etkili bir tarihçi olan William Stubbs'ın, "İngiltere'nin tüm anayasal tarihi, Magna Carta üzerine bir yorumdan biraz daha fazlasıdır", sözünü nakleder (Turner, 2003: 1-3). Dolayısıyla Magna Carta'nın önemini abartıldığını düşünen ve onu döneminin koşulları içerisinde kısa vadeli amaçlara sahip bir belge olarak gören çevrelerin yanında onu anayasal tarihin temel taşı olarak gören bir kesim de bulunmaktadır. Birincilere göre Magna Carta kendi dönemindeki bir meşruiyet krizini çözmüş ve zamanı dolmuş bir belgedir. İkincilere göre ise Magna Carta tarih üstü olup her dönemde siyasal iktidarı sınırlayan meşruiyet kriterleri ortaya koymuştur.

Tugendhat'a göre, Magna Carta bir haklar beyanı değildir. O, vatandaşların Kral'a karşı bir hak iddiası olmaktan ziyade, bir ortaçağ Kral'ı tarafından tebaasına verilen bir hibedir. Bu bağlamda Magna Carta ile Kral bir hibe olarak kendi iktidarının kısıtlanmasını kabul etmiştir. Magna Carta yoluyla Kral hukukun kaynağı olmaktan çıkarılmış ve tebaası ile aynı hukukun üstünlüğüne tabi olmuştur. Ancak bunu yaparken Kral kendi kendisini sınırlamış olduğu için bu sınırlama yasal değil, ahlaki bir sınırlamadır. Dolayısıyla Kral bir hibe olarak yönetilenlerin rızasını da yönetim süreçlerine katmayı kabul ederek meşruiyet ilkesini onaylamıştır (Tugendhat, 2017: 18-20). Prestwich'e göre, Magna Carta'nın merkezinde Kral'ın üstte değil, altta olması fikri bulunmaktadır. Ancak belge Kral tarafından verilmiş bir lütuf şekline aldığından uygulamada Kral'ın üstünlüğü hala belirgindir (Prestwich, 1990: 22-23). Lyon'a göre burada bir paradoks bulunmaktadır. Kral'ın

hukukun kaynağı olmaktan çıkarılması yine Kral tarafından onaylanan bir belge olan Magna Carta yolu ile olmuştur. Dolayısıyla bu durum Kral'ın bu belgeyi yine kendi iradesiyle geçersiz kılabilceğini göstermektedir. Nitekim Kral John birkaç ay sonra Magna Carta'yı geçersiz kılma girişiminde bulunmuştur (Lyon, 2003: 39).

Magna Carta'yı geçersiz kılma girişiminde John Papa'ya başvurdu. Papa, vassalları olan Kral'a isyan ettikleri için isyancı baronları aforoz etti. Papa'nın burada ileri sürdüğü argüman Kilise'nin de İngiltere Kralı'nın vassalı olduğu, dolayısıyla da tüm Hıristiyan toprakları kapsayan feodal sistem içerisinde tüm toprakların asıl sahibinin Kilise olduğu, İngiltere topraklarını doğrudan Kilise'nin Kral'a verdiği idi. Kilise'nin bu argümanı iç savaş engelleyemese de Magna Carta sonraki dönemlerde ilahi hakka dayanarak Kral'ın keyfi hükümler koymasına engel olacaktır (Malden, 1917: 7-10). Magna Carta'nın, ilahi bir altyapı ile feodal meşruiyeti de kendi üzerine alan Kilise iktidarına bir karşı çıkış olup bu yönüyle –tam anlamıyla olmasa bile- laik meşruiyet anlayışından da esintiler barındırdığı söylenebilir.

Magna Carta tüm tartışmalara rağmen sonraki dönemlerde vatandaşların hak ve özgürlükleri bakımından temel bir belge oldu ve bu hak ve özgürlükler ona atfedildi. İlk olarak soylulara ve din adamlarına bu hak ve özgürlükleri tanıyan Magna Carta monarşiyi sınırlandırdı. Ancak sonraki dönemlerde bu hak ve özgürlüklerin kapsamı genişletilerek tüm yurttaşlara teşmil edildi. Böylece İngiliz özgürlüğünün bir sembolü haline gelerek devletin mutlak otoritesini sınırlayan ilk Batı siyasal belgesi olma özelliği kazandı (Sheldon, 2001: 196). Magna Carta'nın bu denli uzun ömürlü olması ve asırlar boyunca etkisinin tazelenerek devam etmesinde en önemli bir unsur hukukun üstünlüğü ilkesini ortaya koymasıydı. İlk ortaya çıktığında Magna Carta “özgür adam” olarak tanımlanan sınırlı sayıda bir zümreye hitap ediyor ve onların haklarını koruyordu, ancak zamanla kapsamı genişledi. Bu genişlemede önemli bir aşama da 1354 yılında yapılan değişiklikle “özgür adam” tabiri “her ne mülk ve şarta sahip olursa olsun” şeklinde tanımlandı (Carpenter, 2014: 8, 500; Morgan, 2016: 23).

Magna Carta hukukun üstünlüğü güvencesiyle Kral ile baronları arasındaki ilişkiyi tanımladı, feodal hakları korudu ve yargı sistemini düzenledi. Bu anlamda Magna Carta feodal bir devletin örgütlenmesine ilişkin bir ilkeler beyanıdır (Holt, 2015: 110). Lyon'a göre bu yönüyle Magna Carta daha iyi bir geleceği beklemek yerine yarı efsanevi bir geçmişteki feodal geleneğin bir ifadesi olan muhafazakar bir belgedir (Lyon, 2003: 50).

Magna Carta Kral'ın, bir konseyin rızası olmadan baronlardan vergi almasını yasaklamıştır. Monarşinin gelişmesine koyduğu bu sınırlar sayesinde İngiliz hükümetinin gelişimini şekillendirmiştir. Avrupa'nın diğer bölgelerinde mutlak monarşiler yavaş yavaş gelişirken Magna Carta İngiltere'de sınırlı hükümet ilkesini oluşturmuştur. Bu özelliği sayesinde 17. yüzyılda parlamento destekçileri tarafından monarşi otoritesine karşı yürüttükleri kampanyalarını meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Haklar Dilekçesi (1628) ve Haklar Bildirgesi (1689) ile birlikte parlamentonun monarşi üzerindeki üstünlüğünün dayandığı platform olmuştur (Von Dehsen, 2000: 254).

Jones Magna Carta ile 1689 Haklar Bildirgesi'nin doğduğu dönemleri birbirine benzetir. Birbirine paralel özellikler arz eden iki dönem birbirine benzer iki belge doğurmuştur. İkisinin de amaçları monarşiye karşı parlamentonun siyasi gücüne meşruiyet sağlamaktır. 1215'te isyancı baronlar tiran olarak görüp meşruiyetinin kalktığını düşündükleri bir Kral yerine yabancı bir prensi tahta geçirmeye çalıştılar. 1688-1689'da ise yine isyancı baronlar bir tirana dönüştüğüne kanaat getirdikleri Kral II. James'i tahttan indirerek James'in damadı olup farklı bir hanedandan olan Orangelı William'ı tahta geçmeye davet ettiler. Ancak ilkinde taht değişimi başarılı olmadan Magna Carta kabul edildi. İkincisinde ise taht değişimi gerçekleşerek Haklar Bildirgesi onaylandı. Magna Carta'nın başlattığı işi Haklar Bildirgesi benzer bir usulle tamamlamış oldu (Jones, 2014: 102).

1215'te ilk kez ortaya atılan belge bu tarihte isyancı baronlar ile Kral arasında bir uzlaşma metni konumundadır. 1215'ten sonra 1216 ve 1217 yıllarında yeni Kral tarafından kabul edilen Magna

Carta versiyonları ise Kral'ın baronlara karşı bir iyi niyet göstergesi niteliği kazanmıştır. 1215'te Magna Carta Kral'ın düşmanları tarafından dayatılan bir belge olmasına karşılık, 1216 ve 1217'de baronların istediği ilkelere göre yönetmeyi kabul etmiş bir Kral tarafından bir güvence olarak tasarlanmış bir tekliftir. Bu yönüyle Magna Carta özellikle 13. yüzyılda ve sonraki dönemlerde siyasi istikrarsızlık ve meşruiyet krizlerinin çözümü için pek çok kereler yayınlanmış, siyasi meşruiyetin güvencesi olmuştur. Öyle ki, 1689 Haklar Dilekçesi dahi Magna Carta temellidir (Jones, 2014: 95). Dolayısıyla her siyasi krize deva olarak görülen Magna Carta'nın asırlar içerisinde kazandığı konum Kral'ın da üzerinde bir konum olup artık Kral tarafından kolayca geçersiz kılınamayacak bir statüye ulaşmıştır (Prestwich, 1990: 22-23; Baker, 2017: 13). Magna Carta'nın sınırlayıcı etkisinden dolayıdır ki, Oliver Cromwell bile iktidara geldiğinde Magna Carta'nın hükümlerini geçersiz kılma eğiliminde olmuştur (Danziger-Gillingham, 2003: 194). İngiltere'de parlamentonun üstünlüğünü savunan Whig Partisi 19. yüzyılda Magna Carta'ya atıf yaparak reform yasasını yeni bir özgürlük beyannamesi olarak tanımlamıştır (Morgan, 2016: 24). 1956'da İngiliz yargıç Lord Denning Magna Carta'yı "tüm zamanların en büyük anayasal belgesi ve despotun keyfi otoritesine karşı bireyin özgürlüğünün temeli" olarak tabir etmiştir (Danziger-Gillingham, 2003: 192). Magna Carta'nın ulaştığı konum yalnızca İngiltere toprakları ile sınırlı kalmamış, 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi de Magna Carta'dan etkilenmiştir. Amerikalı yazar ve siyasetçi Thomas Paine, bir Amerikan Magna Carta önerisinde bulunmuştur (Linebaugh, 2008: 9-11).

Magna Carta'nın bu denli tarihe mal olmuş bir belge olmasında içeriğindeki topluluk adına hareket etme söylemi etkili olmuş olabilir. Magna Carta yeni bir meşruiyet anlayışı olarak "toplumun dili", "tüm ülkenin topluluğu" gibi kavramlardan bahsetmiş, daha sonraki Magna Carta temelli olarak parlamento oluşturma girişimlerinde topluluğa hitap etmek anlayışı yerleşmiştir (Prestwich, 1990: 129). Ancak bu söylemin ortaya çıkışında yine dönemin pragmatik ihtiyaçları etkili olmuş gibi görünmektedir. Norman fethinden sonraki dönemlerde Krallar ile baronlar arasında pek çok kez çatışmalar ve savaşlar meydana gelmiştir. Ancak bunların Magna Carta dönemindeki isyanlardan farkı isyancı baronların önceki dönemlerde kendi çıkarları için değil, alternatif bir hanedan ya da alternatif bir veliht adına savaşmaları ve isyanı kalıtsal anlamda meşru bir zemine oturtmalarındır. 1215'te Kral John'a karşı gerçekleşen isyanda ise ilk aşamada kalıtsal bir meşruiyet söz konusu olmayıp "tüm ülkenin toplumu" adına hareket ettikleri söylemi üzerinden bir meşrulaştırma gayreti bulunmaktadır. Ancak daha sonrasında isyan eski tarza geri dönmüş ve alternatif bir hükümdara tutunmuş, Fransa Prensi'nden yardım istenmiştir. İsyancı baronların topluluk söylemini kullanarak bunu bir meşruiyet aracı olarak kullanmış olmaları muhtemeldir. (Danziger-Gillingham, 2003: 177-178). Her ne kadar topluluk adına hareket etme söylemleri araçsal olarak kullanılmış olsa da Magna Carta geleneksel meşruiyet kriterleri arasına topluluk söylemiyle halkı da yerleştirmiş oluyordu. Halk kavramı, o dönem tüm toplumu kapsamasa da daha sonraki yüzyıllarda genişleyip demokratik meşruiyet anlayışını oluşturacak olan düşüncenin ilk temellerinin atılması adına önemli bir işlev olarak ortaya çıkmıştır.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Magna Carta, hem ilanı öncesindeki hem de sonrasında durum ele alındığında geniş bir şekilde İngiliz toplumsal yapısının sorunlarını kökünden çözdüğü iddia edilebilecek bir metin olarak değerlendirilmemektedir. Ancak ortaya çıktığı dönemin koşulları içinde bir devrim niteliği taşıyorsa da reform olarak nitelendirmeyi hak eden bir metin olduğu bugün bile kabul edilen bir durumdur. Bu noktada bu metnin, toplumun o dönem itibariyle siyasi iktidar karşısındaki durumunu oldukça geniş bir perspektiften ele alarak, siyasi ve toplumsal sorun alanlarının ortaya çıkarılması noktasında ileri bir düşüncenin ürünü olduğu söylenebilir.

Magna Carta, Avrupa düzleminde olduğu genel kabulüyle ele alınsa dahi özelde Anglosakson siyasi gelenekten doğmuş, siyasi iktidarın sınırlandırılması işlevini yerine getirmiş, yeni bir siyasi meşruiyet anlayışı geliştirmiştir. Bu anlamda metin, İngiltere siyasi tarihinde çok önemli bir yere sahip olmuştur. Şöyle ki İngiltere bu metin sayesinde yönetim sistemini biçimlendirmiş,

“anayasal monarşinin” temel ilkelerini tespit etmiştir. Ayrıca bu metin, İngiltere tarihinde siyasal meşruiyet krizlerinde çözümleyici bir rol üstlenmiş, bu yönüyle de İngiltere ve hatta dünya tarihinde hâlâ referans alınan bir belge olmuştur. Ancak Magna Carta’ya yönelik yapılan karşıt yorum içerisinde bu metne atfedilen önemi, bir yerde konumlandırmamız gerekmektedir. Buna göre Magna Carta’nın tarihsel koşullar içerisinde bir zorunluluk olarak ortaya çıkmış, ancak tarih içerisinde çeşitli meşruiyet krizlerinde farklı yorum şekilleriyle bu sorunlara bir çözüm haline getirilmiş bir belge olduğunu söyleyebiliriz. İlk ortaya çıktığında amaçlanmadığı halde, zaman içerisinde üzerine yapılmış yorumlar sayesinde geleneksel meşruiyet şekillerine bir karşı çıkış, bu anlamda iktidarın sınırlandırılması için bir zemin ve halkın bir meşruiyet kriteri olarak kabul edilmesinde bir temel esas statüsü kazanmıştır.

Siyasal meşruiyet tartışmaları içerisinde Magna Carta’nın konumuna baktığımızda ise iki uç tartışma çizgisi arasında yorumlandığını görmekteyiz. Birinci yoruma göre Magna Carta yalnızca kendi dönemi içerisinde yer alan ve o dönemdeki kısa vadeli meşruiyet sorunlarına çözüm olmuş bir belgedir. İkinci yorum şekli ise modern dönemde ortaya çıkmış olup Magna Carta’nın hukukun üstünlüğü, parlamentonun kuruluşu, özgürlük gibi kavramların temeli ve İngiliz anayasal geleneğinin temel taşı olduğudur. İkinci yorum çerçevesinde oldukça somut olarak kabul edilebilecek olan gelişmelerin Magna Carta’yı anlayabilmemiz noktasında bize önemli kanıtlar sunduğu görülmektedir. İngiliz anayasal sistemi çerçevesindeki tartışmalarda da temel olarak “parlamentar” sistemin Magna Carta’nın ilanından sonraki düzenlemelerle birlikte “geleneksel” bir yapı haline geldiği iddiaları önemli bir durumdur. Çünkü İngiltere parlamentosunun dünyadaki en eski parlamentolardan biri olması ve bazı değişikliklerle çalışma anlayışının neredeyse büyük bir kısmını modern çağa aktarabilmesi ciddi bir “siyasal gelenek” olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, Magna Carta’nın ilanından sonra çeşitli girişimler yanında 1264 yılında toplantıya çağırılan “milli konsey” ile birlikte İngiliz parlamentosunun doğduğu genel bir kabuldür (Yayla, 2015: 260). İkinci yorum çerçevesindeki yine önemli bir durum ise İngiltere’de kademeli olarak toplumsal “özgürlük” noktasında Magna Carta’nın önemli bir yol açtığıdır. Metin öncelikle aristokratların Kral karşısında hak ve özgürlüklerini güvence altına almalarını sağlasa da bu metne dayandırılarak sonradan oluşturan birçok belge ile önce “burjuvazi” daha sonra da diğer toplumsal grupların hak ve özgürlüklerinin büyük oranda sağlandığı kabul edilmektedir (Şenel, 1986: 367).

Bu anlamda birbirinden farklı noktalarda modern demokrasi adına kazanımlara konu olacak kadar ve hangi rejime dayanırsa dayansın iktidarların siyasal meşruiyetin sağlanması noktasında Magna Carta’nın Batı tarihi adına önemi tartışmasıdır. Ayrıca özgürlükler üzerindeki etkisi boyutunda günümüzdeki kabulünün yanı sıra Magna Carta’ya olan toplumsal ve siyasal inancın erken modern dönemlerde bile kabulü açısından üzerinde bir uzlaşma olduğu görülmektedir. İngiliz tarihindeki önemli “eşitlikçi” ve günümüzde “aktivist” olarak nitelendirebileceğimiz bir yazar olan William Walwyn’ın (1600-1681) Magna Carta’nın ilanından yaklaşık 350 yıl sonra ve Commonwealth döneminde onunla ilgili olarak şu söyledikleri son söz kabul edebileceğimiz niteliktedir:

“Magna Carta (göz önünde bulundurulmalıdır ki) atalarımızın ulusu zor ile zapteden, yasaları değiştiren ve onları kuvvetli elleriyle esir eden kralların pençesinden bir çok çırpınma ve savaşla kanları pahasına güreşerek kurtardıkları halk hakları ve özgürlüklerinin bir parçasıdır (aktaran Sabine, 1969: 166)”.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A. (Edit.-2011), *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Akıncı, A. (2012), “Modern Ulus Devletlerin Doğuşu”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 34, 61-70.

Baker, J. (2017). *The Reinvention Of Magna Carta 1216-1616*, Cambridge University Press., Cambridge.

- Barratt, N. (2004). "Finance On A Shoestring: The Exchequer In The Thirteenth Century", *English Government In The Thirteenth Century*, Edit. Adrian Jobson, The Boydell Press, Woodbridge, pp. 71-87.
- Batchelor, S. (2018), *Orta Çağ Tarihi*, Çev. Murat Çınar Büyükakça, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Black, J. (2015), *Kısa İngiltere Tarihi*, Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, Ankara.
- Carpenter, D. (2014), *Magna Carta*, Penguin Books, London.
- Church, S. (2015), *King John And The Road To Magna Carta*, Basic Books, New York.
- Danziger, D. ve Gillingham, J. (2003), *1215: The Year Of Magna Carta*, Hodder & Stoughton, London.
- Drew, K. F. (2004), *Magna Carta*, Greenwood Press, London.
- Gaus, G. F. (2016), *Siyaset Kavramları Ve Siyaset Kuramları*, Çev. Nihal Akdere, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Gemmill, E. (2016), "King John, Magna Carta And The Thirteenth Century English Church", *The Rights And Aspirations Of The Magna Carta*, Edit. Elizabeth Gibson, Palgrave Macmillan, London And New York, pp.1-21.
- Göze, A. (2009), *Siyasal Düşünceler Ve Yönetimler*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Gray, J. (2003), *Liberalism*, University Of Minnesota Press, Minneapolis.
- Greenberg, J. (2010), "St. Edward's Ghost: The Cult Of St. Edward And His Laws In English History", *English Law Before Magna Carta*, Edit. Stefan Jurasinski, Lisi Oliver And Andrew Rabin, Brill, Leiden And Boston, pp. 273-301.
- Heywood, A. (2006), *Siyaset*, Edit. Buğra Kalkan, Liberte Yayınları, Ankara.
- Holt, J. C. (2015), *Magna Carta*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hudson, J. (2018), *The Formation Of The English Common Law*, Routledge, London And New York.
- Jones, D. (2014), *Magna Carta The Making And Legacy Of The Great Charter*, Head Of Zeus, London.
- Lesaffer, R. (2009), *European Legal History A Cultural And Political Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Linebaugh, P. (2008), *The Magna Carta Manifesto*, University Of California Press, California.
- Lyon, A. (2003), *Constitutional History Of United Kingdom*, Cavendish Publishing, London.
- Malden, H. E. (1917), *Magna Carta Commemoration Essays*, Royal Historical Society, London.
- Merriman, J. (2020), *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*, Çev. Şükrü Alpagut, İstanbul, Say Yayınları.
- Morris, M. (2015), *King John Treachery And Tyranny And Medieval England: The Road To Magna Carta*, Pegasus Books, New York.
- Portier, P. (2003), "Otorite", Çev. İsmail Yerguz, *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, Edit. Philippe Raynaud-Stéphane Rials, İletişim Yayınları, İstanbul, Ss. 639-645.
- Prestwich, M. (1990), *English Politics In The Thirteenth Century*, Macmillan Education, New York.
- Prestwich, M. (2005), *Plantagenet England 1225-1360*, Clarendon Press, Oxford.

- Sabine, G. (1969), *Siyasal Düşünceler Tarihi 'II. Cilt'*, Çev. Alp Öktem, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Sheldon, G. W. (2001), *Encyclopedia Of Political Thought*, Facts On File, New York.
- Starkey, D. (2015), *Magna Carta*, Quercus, London And New York.
- Şenel, A. (1986), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Teori Yayınları, Ankara.
- Tugendhat, M. (2017), *Liberty Intact Human Rights In English Law*, Oxford University Press, Oxford.
- Turner, R. V. (2003), *Magna Carta Through The Ages*, Pearson Longman, London And New York.
- Von Dehsen, E. (2000), *The Concise Encyclopedia Of Democracy*, Routledge, London And New York.
- Weiler, B. (2007), *Kingship, Rebellion And Political Culture*, Palgrave Macmillan, London And New York.
- Wood, E. M. (2013), *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasal Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, Çev. Oya Köymen, Yordam Kitap, İstanbul.
- Yayla, A. (2015), *Siyaset Bilimi*, Adres Yayınları, Ankara.